

THELEME'NİN DUVARLARI ARASINDA ÖZGÜRLÜK

*Sümeyye Gümüş**

“Özgür olmayı deneyin aılıktan ölürsünüz”¹ diyen Cioran bu sözüyle neyi anlatmaya çalışmıştı? Yaşamak, doymak ve özgür olmak arasında nasıl bir bağ vardı? Peki Bauman “Özgürlük bir ayrıcalıktır; birkaç eşsiz ve hep kısa ömürlü olayın haricinde çok az kişi için elde edilebilir bir ayrıcalıktır”² derken ne demek istemişti? Madem özgür olmak insanı öldürüyor o halde bu çok az, ayrıcalıklı (yani özgür) insan kitlesi nasıl yaşıyor ya da ayrıcalık sahibi olamamış (yani özgür olmamış) insanlar nasıl yaşıyor? Tutsak bir toplulukla mı?

Bu yazıda, kapitalist sistemin ‘özgürlük olmadan ekonomik faaliyetin amacına ulaşamaz’³ felsefesiyle hareket ederken aslında bu özgürlük reklamıyla insanları nasıl kendi çıkarlarına tutsak ettiğini anlatmaya çalışıyorum.

Kapitalizm, Mark Emmison’un tarifiyle “içinde her türde insan toplumunun sonsuz, varlık belirten ekonomik işlevlerinin, yeni insani ihtiyaçların doğa ve akranlarla değiş tokuş tatmininin kıt ve sınırlı kaynaklar arasındaki seçim sorusuna neden-sonuç hesabının uygulanmasıyla sağlandığı bir durumdur.”⁴

Kapitalizm ve özgürlük arasındaki bağı anlamak için kapitalizmin özgürlüğü nasıl tanımladığını bilmek gerekir. Şöyle ki “kapitalizm, özgürlüğü kişinin eylemlerini başka düşüncelerle ilgilenmeksizin, yalnızca (kendi) neden-sonuç hesabıyla yönetme kabiliyeti olarak tanımlar... Yalnızca neden-sonuç hesabıyla desteklenen davranışta, diğer insanlar tek bir sonucun nedenidir. Tıpkı aynı amaca hizmet eden şeylerde olduğu gibi neden- sonuç hesabıyla yönetilen davranış da diğer insanları ‘şey gibi’ yapmak için çabalar; yani diğer insanları seçimden mahrum etme eğilimindedir ve aynı şekilde onları eylemin öznelere yerine nesnelere haline

* Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, 3. sınıf öğrencisi

¹ E.M.Cioran, *Çürümenin Kitabı* (İstanbul: Metis, 2014), s. 104.

² Z. Bauman, *Özgürlük* (İstanbul: Ayrıntı, 2015), s. 184.

³ Bauman, *Özgürlük*, s. 63.

⁴ Bauman, *Özgürlük*, s. 63.

getirir.”⁵ İşte bu nedenle kapitalizmle özgürlüğün birleşiminde ‘içsel bir müphemlik’ söz konusudur. Çünkü bu sistemde özgür olma kabiliyeti nerdeyse otorite kavramının yerini tutmuştur. Bunun nedeni de kapital sistemde bireyin özgür kabul edilebilmesinin şartının bazı insanların özgür olma yetilerini kaybetmiş olmalarına ya da bu yetkilerinin ellerinden alınmış olmasına bağlı olmasıdır. Kapital özgürlükte “özgürlüğün etkililiği kimi diğer insanın özgür olmamasını gerektirir. Özgür olmak, diğerlerini özgür bırakmama yetisi ve kabiliyeti anlamına gelir”⁶ Özgürlüğün ekonomik bağlamdaki tanımı çağa göre değişmez. O, dört yüz yıl önce ne ise hala odur. Yani ‘eskiden olduğu gibi seçicidir.’⁷ Her ne kadar felsefi yaklaşımlar özgürlüğün ekonomik kapsamda kabul edilen tanımını toplumun tüm bireyleri için erişebilir göstermeye çalışsalar da durum bunun tam tersini işaret eder.

Ekonomik özgürlük görünmeden parçalar, hapsetmeden tutsak kılar. Hukuk gibi normatif düzenlemeler yapma ihtiyacı duymaz. Bu nedenle kapitalist sistem insanları baskılıyor demek yanlış olacaktır. Çünkü kapitalizm bireyi baskılama ihtiyacı duymaz. Bilir ki her baskı aynı zamanda ona karşı çıkarılan isyanla yok edilebilme yahut pes etmeye zorlanma potansiyeline sahiptir. İşte bu nedenle bu isyanı daha çıkmadan bastırmayı çok iyi bir mekanizmayla kontrol eden kapitalizm alenen bir baskı kurmaz. Onun elindeki en büyük güç ‘baskılama’ değil ‘baştan çıkarma’dır. Kapitalizm elindeki bu gücü test etmek daha doğrusu kullanmak maksadıyla piyasaya her daim yeni ürünler sunar. Çok barizdir ki bir ürünün rağbet görebilmesi için cevap verdiği az ya da çok sorunun varlığı gerekir. Kapitalist hile tam da burada yatar: *Sürekli sorun üretme*. Kapitalist sistem bilir ki sorunsuz bir hayat sürmek isteyen insanlar sürekli kendisinin ürettiği ürünlere sahip olma gayesiyle hareket edecektir. Bu da kapitalist ekonominin temellerini atar. Tabi bunu yapmadan önce insanlara ihtiyaç içinde oldukları hissi verilir. Bauman bireyin içinde bulunduğu bu gereksinim halini şöyle açıklar: “Sanki bir şeye ihtiyaç duymak sahip olunması gereken bir şeye sahip olmamak –bir yoksunluk- anlamına gelmektedir. Ve bu ihtiyaç, olmayan bir şeye sahip olma arzusunu kışkırtır. ‘ona sahip olmak’ ihtiyacın getirdiği bir tür zorunluluk ya da baskıdır.”⁸ Kapital ekonomide, özgürlük diğer toplumsal baskı ya da anlayışlarla müdahaleye uğramaz. O, özgürdür müdahale gerektiren bir baskı kurmamaktadır

⁵ Bauman, *Özgürlük*, s. 64.

⁶ Bauman, *Özgürlük*, s. 64.

⁷ Bauman, *Özgürlük*, s. 65.

⁸ Z. Bauman, *Sosyolojik Düşünmek* (İstanbul: Ayrıntı, 2015), s. 141.

(daha doğrusu böyle görünür). Ancak bu özgürlük herkesi içine almaz. Çünkü kapital ekonominin temelinde 'sahip olma' fikri yatar. Bu da demektir ki ben bir şeye sahipsem bir başkası benim sahip olduğuma sahip değildir. Diğer bir ifadeyle "bir şeye sahip olmak ötekilere ona ulaşma imkânı vermemek anlamına gelir."⁹ Bu sistemin getirdiği ayrımın çekirdeği tam da bu noktadadır: Sahip olma- olmama ayrımı. Bir şeylere sahip olmak ayrıcalık sahip olmamak ise yoksunluktur. Kapitalizmin getirdiği özgürlüğü kullanma yetkisine işte bu sahip olanlar veya sahip olma yetisini elinde bulunduranlar erişebilir. Bu da tüketici ve yoksul sendromlarını ortaya çıkarır. Tüketici daima elde etmek ister çünkü ihtiyacı vardır. Yoksul da elde etmek ister onun da ihtiyacı vardır hatta tüketici zenginlerden kat ve kat daha fazladır onun ihtiyacı. Lakin sadece birinin elinde özgürlük vardır ve yalnızca o dilediğince harcama yapar ve lüks içinde yaşar. Tüketicinin özgürlüğü kapital sistemin *alışveriş* adlı mekanizmasıyla kendisine sunulur. Yoksulun özgürlüğü ise sunulmuş değildir. Onun özgürlüğü tüketicilerin bir lütfundan ibarettir. Yoksul da bu lütfu elinde tutabilmek için tüketiciye boyun eğmek, kendine verilenlere cisim, renk, işlev, kalite vb. ayırt etmeksizin razı olmak zorundadır.

Aslına bakılırsa tüketicilerin özgürlüğü de mutlak değildir. Bunlar da bir nevi tutsaktır. Üreticilere olan bağımlılıkları sürekli kullanılır. Sürekli tahrik edilirler. Örneğin şampuan reklamlarında halkın beğenisini kazanmış güzel bir kadın oynatılır. Kadının saçının rengi, şekli, hacmi ve parlaklığı övüldükçe övülür. Bu kadın erişilmesi zor bir güzelliğe sahiptir. Güzelliğinin kaynağı ise tanıttığı X marka şampandır. Tüketicilere sürekli akıllı, yetenekli ve güzel/yakışlı insanlar kullanılarak ürün tanıtılır ve bu insanlar tüketiciler için otorite görevi üstlenirler. İşte tüketici insanlar kendi seçim özgürlüklerini bu otoritelere emanet etmişlerdir. 'o kullanıyorsa ben de kullanmalıyım belki böylece daha güzel/akıllı olurum' algısı yayıldıkça yayılır. Michael Parenti'nin ifadesiyle "... tüketicilere kişisel yeteneksizlik ve kitle pazarı üreticilerine bağımlılık öğretilir."¹⁰ Kapitalizm, tüketicilerine bağımlılığı hissettirmeden öğretir. Onun bağımlı kılma yetisi çoğu zaman tüketicinin gözünde işine yarar bir ürüne sahip olma biçiminde kendini gösterir. Birey alışverişten memnundur aslında memnun olması da bir nevi hipnoz altında olmasından kaynaklanır. Reklamlarda kullanılan ifadeler piyasaya yeni sürülen ürünün alınmamasını bir eksiklik olarak nitelendirir. Mesela 'yoksa siz daha bu ürünü kullanmadınız mı?' gibi bir ifadeye maruz kalan tüketici bu ürünü

⁹ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, s. 143.

¹⁰ Bauman, *Özgürlük*, s. 92.

almadığı için eksiklik hisseder veya toplum tarafından küçümseneceğini düşünür hatta bu noktada tabiri caizse alışveriş yapmamanın mantık dışı olduğu da söylenebilir. Bu nedenle alışveriş yapmak bireye kendini iyi ve önemli hissettirir. Aldıkları onun kişiliğinin bir yansımasıdır ve sürekli takdir bekler. Aldıklarının, kullandıklarının beğenilmesini ister. İstediklerini elde edemeyince de duygusal bir buhrana girer. Bu da kapitalizmin tüketicilerine attığı ikinci kazıktır. Kapitalizm için tüketicinin içine girdiği buhran önemsizdir. O, bu buhranı da kendi lehine çevirmeyi iyi bilir.

Kapitalizmin bir başka hilesi de elindeki sorun üretme gücünü sınırsızca kullanmasıdır. Sınırsızca kullanır çünkü tek kaygısı kendi çıkarıdır. Elindeki sorun üretme ve o sorunu çözme gücü çoğu zaman daha önce öne sürdükleriyle çelişir. Kendini sürekli geliştirmenin peşindedir. Bunun için de yeni metotlar geliştirir ve artık şöyle seslenir: 'Senin bu sorununu en kısa yoldan çözeceğim.' Yani artık sorunun çözülmesi değil en kısa yoldan çözülmesi önem kazanır. Örneğin bir zamanlar usturayla tıraş olan bir erkek jilet icat edildikten sonra usturayla tıraş olduğu günlerine acır. Tıraş makinesi icat edildikten sonra da jiletle tıraş olduğu günlerine acır. Bu kısır döngü böyle devam eder.

Alışveriş ve sahip olma çılgınlığı tüketiciyi kendine öyle bir bağlamıştır ki o kendi aşırılıklarında boğulduğunu bile çoğu zaman fark edemez. Yaptığı harcamaların iyi olduğunu düşünür. Nihayetinde ihtiyaç (?) sahibidir ve alması gerekenleri almadığında işleri yolunda gitmeyecektir. Bu durumu şu ifade özetler niteliktedir "Bende olmayan ve özlem duyduğum bir şeyi 'iyi' kılan şey, hayatta kalmam ya da kendimi korumam için ihtiyaç duyulur olma niteliğidir. İyi, adeta ihtiyacın öbür yüzüdür."¹¹ Buradaki hile hiç şüphesiz kapitalizmin yapay sorun üretme ve bu soruna bağlı sözde ihtiyaçları ortaya çıkarma becerisidir.

Ayrımın diğer yüzünü oluşturan yoksullar da tutsaktır. Bunların tutsaklığı tüketicilerdir çünkü tüketiciler sahiptirler ve bu nedenle güçlüdürler. Tüketicilerin güçlü olmasının nedeni salt sahip olabilmelerinden değil yoksulların ihtiyaçları olan şeylere sahip olmalarından ileri olur. "Sahip olma ancak dışlananların ihtiyaçları sahip olunan nesnelere kullanımını gerektiriyorsa güç verir."¹² Yoksullar kendilerine lütfedilen her şeyi kabule hazırdırlar çünkü bunlar

¹¹ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, s. 142.

¹² Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, s. 144.

'tüketici özgürlüğü tarafından reddedilmişlerdir.'¹³ "Sahip olma yetkinleştiren bir özellik taşır."¹⁴ Bu ilişkide de tüketiciler yetkinleşmiş yoksullar geri kalmıştır. Yoksullar, toplumun içindeki virüs gibidir, mümkünse yok edilmelidirler. Her daim tüketicilerin omuzlarında yükler çünkü vergi ödenmesini ve bağışta bulunulmasını gerekli kılarlar. İstediklerini elde edemediklerinde de yardım talebiyle yaygara koparırlar. Bunlar iyi bir yaşamı elde edebilmek için kendilerini tüketici ve üreticilere ispatlamak zorundadır. Bu da daha fazla emek ve mesai gerektirir. Hiç şüphesiz yok ki toplumun bu kesimini işçi sınıfı oluşturur. Bunlar görmeden görünen konumundadır. Sürekli izlenirler ve yönlendirilirler çoğu zaman ise kim tarafından izlendiklerini bilmezler. "Sartre ezilen sınıfın gerçeğini ağır çalışma koşullarının ve düşük yaşam standartlarının değil efendinin, feodal lordun, burjuvanın, ve kapitalist bakışının oluşturduğunu savunmuştur."¹⁵ Ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar kendilerine atılan o küçümseyici bakıştan kurtulamazlar. Tüm bu küçümsemeye, aşağılanmaya ve ezilmelere rağmen tüketiciler yoksullar için düşman değil ulaşılmak istenen rol model görevini üstlenirler. Hannah Arendt'in ifadesiyle "anlık zenginlik için duyulan ölümcül tutku hiçbir zaman hissi bir ahlaksızlık olmamıştır zira bu yoksulun hayalidir."¹⁶

Tüketici ve yoksul arasındaki ayrımı¹⁷ somut olarak daha iyi anlamak için Rabelais'in *Gargantua* adlı ütopyasını örnek göstermek yerinde olacaktır. "Gargantua dünyaya duyulan iştahın kahramanıdır."¹⁸ Gargantua zevk ve sefayı simgeler annesinin karnında on bir ay kalması da bunun bir göstergesidir. Onun tek derdi yiyip içmektir. Öyle ki doğduğu zaman bile sıradan bebekler gibi ağlamamış 'içki, içki' diyerek ağlamıştır. Eserin on birinci bölümünde şöyle der: "Gargantua vakitlerini ülkenin diğer çocukları gibi geçirdi, yani içmek, yemek ve uyumakla. Yemek, uyumak ve içmekle. Uyumak, içmek ve yemekle."¹⁹ Yirmi birinci bölümde de Gargantua şöyle der " 'ne demek' diyordu? Az mı jimnastik

¹³ Bauman, *Özgürlük*, s. 127.

¹⁴ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, s. 145.

¹⁵ Robert Bernasconi, *İrk Kavramını Kim İcat Etti?* (İstanbul: Metis, 2015), s. 117.

¹⁶ Bauman, *Özgürlük*, s. 131.

¹⁷ Her ne kadar ayrım diye nitelendirsek de 21. yy kapitalist sisteminde bu ayrım eskisi kadar kesin çizgilerle ayrılmamıştır. Taksitle ödeme imkanları, kredi kartı imkanları vs. sayesinde artık yoksullarda tüketicilerin sahip olabildiği yüksek fiyatlı nesnelere sahip olma imkanını elde etmişlerdir.

¹⁸ Rabelais, *Gargantua*, Çev.: Birsal Uzman (İstanbul: Everest, 2011) (y.h.n).

¹⁹ Rabelais, *Gargantua*, s. 55.

yaptım? Kalkmadan yatağında yedi sekiz takla attım, yetmez mi?"²⁰ Bu da aslında az emekle çok iş yaptığını göstermeye çalışan bireyin göstergesidir. Gargantua eserin sonunda rahip için Theleme Tekkesi'ni yaptırır. Theleme Tekkesi'nin büyük kapısı üzerine bir yazıt asılır. Bu yazıttan bazı kesitler:

"Girmeyin buraya, doymak bilmez hukukçular, avukatlar

Katipler, mübaşirler, halk kemiricileri

...

Davalar duruşmalar

Bizim burada ne arar

Burada yalnız keyif var

...

Girmeyin buraya

...

Frengiden çürümüşler

Gidin başka yerde dökün kurtlarınızı

Her yanları kabuk bağlamış yüzü karalar

...

Siz girin buraya, baş üzere yeriniz var

Buyurun sizler, soylu yiğitler, kahramanlar

Kazancı, geliri bol yerdir bizim burası

...

Hele sizler, en yakın dostlarım olursunuz

Siz güler yüzlü, şakacı, şen şakrak insanlar"²¹

²⁰ Rabelais, *Gargantua*, s. 98.

²¹ Rabelais, *Gargantua*, s. 237-9.

Thelemeliler yaşamlarını 'yasalara, tüzüklere veya kurallara göre değil, kendi serbest iradelerine ve kabiliyetlerine göre'²² düzenlemişlerdir. Ancak Theleme'de de bir kural vardır: İSTEDİĞİNİ YAP.

Bu alıntılardan yola çıkarak diyebiliriz ki "Theleme zarif bir yaşamın yeridir, varlık buranın ahlaki erdemi, mutluluk en temel buyruğu, haz yaşamın amacı, damak tadı en büyük meziyeti, eğlence başlıca sanatı, zevk alma ise tek sorumluluğudur."²³

Tüm bunların yanı sıra Theleme kalın duvarlarıyla da dikkat çeker. Bu kalın duvarlar dünya içinde yeni dünya meydana getirir. Artık dünya algısı ikiye bölünmüştür: Theleme'nin içi ve dışı. Bu duvarların içinde kalanlar dış dünyayı görmez, merak da etmez. 'Netice de orası öteki taraftır.'²⁴

Rabelais'in 1534 yılında yazdığı *Gargantua* aslında hiç de yabancı olmadığımız bir sistemi bizlere anımsatır. Duvarların içinde yaşayan, gününü gün ederek geçiren, hiçbir zorlukla karşı karşıya gelmeyen ve tek amaçları dünyadan zevk almak olan, duvarların dışını ancak lüks arabalarıyla masaj salonlarına giderken görenler için 'tüketici' sıfatını kullansak herhalde yanlış olmaz. Kalın duvarlar imgesinin kapitalist sistemdeki karşılığı ise 'eşya fiyatları, kar marjları, sermaye ihracı, vergilendirme seviyeleri'²⁵ ile ifade edilir. Duvarların dışında kalıp zor işlerle uğraşan, saygı duyulacak unvanları olmayan, hiçbir şeye sahip ol(a)mayan, sürekli merhamet talep eden, övünülecek hiçbir şeyi olmayan, tüketicilerin sürekli acıyarak baktığı kitle de şüphesiz yoksul sınıfını oluşturur. Duvarlar iki kesim arasındaki uçurumu arttırır.

Tüketici ve üretici sınıfın yoksulları görmemesi empati kurmak açısından gündeme gelir ancak mevzu yoksullar üzerinde otorite kurmaya geldiğinde durum değişir. Yoksullar her açıdan gözetlenmeye başlanır. "En güçsüz olmak anlamında kamusal alanda en görünmez kılınmış, insan haklarından mahrum bırakılmış ve susturulmuş olanlar, çoğu kez kendilerini iktidarsızlaştıran, susturan ve sömürenlere en görünür olanlardır." Yoksul kesim hakkında her daim temkinli olmak gerekir aksi halde duvarlar yıkılır. Bu nedenle yoksul kesim her daim gözetlenir. Ancak bunlar kendilerine bakan o gözlerin sahibini tanımaz. Yoksul kesimin de bazen ayaklarını kaldırıp duvarın içinde yaşayanlara bakmaya çalıştığı

²² Rabelais, *Gargantua*, s. 247.

²³ Bauman, *Özgürlük*, s. 125.

²⁴ Bauman, *Özgürlük*, s. 125.

²⁵ Bauman, *Özgürlük*, s. 127.

olur ancak boyu duvarların boyunu aşamadığı için kimseyi göremez. Nadiren de olsa duvarın alçak bir noktasını bulur ve oradan göz ucuyla içeriye görebilir ve kendini gözetleyenle göz göze gelir. Bu durumda yoksulun/bastırılmışın elinde iki seçenek vardır: Ya bakışlarını kaçırarak ya da kendini gözetleyene gözlerini dikip bakışını sürdürecektir. Yoksul ilk önce bakışını sürdürür ancak bu sürdürme devam edemez. Eninde sonunda yoksulun gözleri yorulur ve bakışını kaçırmak zorunda kalır. Daha sonra şu acı gerçeği hatırlar ve başı öne eğilir ayakları da tekrar yere basar. “Ne yana dönersek dönelim, bir tuğla duvar gibi gerçeklik çıkar karşımıza. Aslında kısıtlamalar öylesine güçlüdür ki... sahip olduğumuz her küçük yeti aman vermeyen bir evrenden oyduğumuz naçiz bir alandır. ‘Özgür’ olduğumuzu hissettiren de budur. Sahip olduğumuz özgürlük muazzam bir unutuşun eseridir ve unutilen gerçektir. Kendini özgür hissetmek dünyayı unutmaktır.”²⁶ Yoksulun ayağını kaldırıp içeriye kısa bir sürede olsa izleyebilmesi 21. yy kapitalist sisteminde kendine sunulan imkanları kullanmasını simgeler. Bu imkanların başında yüksek vadeli kredi kartı kullanma, taksitle ödeme seçeneğini elde etme gelir. Bu sayede yoksul da tüketicilerin sahip olduğu yüksek fiyatlı eşyalara sahip olabilecektir. Ancak ayağının tekrar yere basması gösterir ki onun bu imkanları da sınırlıdır eninde sonunda biter.

Burada şunu söylemekte fayda var: “Aslında özgür tüketiciler de yoksuldur. Bunlar bastırılmamış ancak tahrik edilmişlerdir. Bunların arzularının önündeki tüm engeller kaldırılmıştır. Peşinde oldukları mutluluk daima büyüyen sayıda varlık açısından ifade edilir.”²⁷ Tüm bunlardan yola çıkarak diyebiliriz ki yoksul da tüketici de tutsak bir özgürlüğe sahiptir. Bir tek farkla: Tutsak da olsa özgürlük ancak tüketici formunda güç kazanır.

Özgürlüğün tüketici formunda güçlü olmasının nedeni bu formda iken destek buyurabilir ve muhalefeti acizleştirebilir olmasından ileri gelir. Daha önce de belirtildiği üzere yoksulların ihtiyaçlarını elinde bulunduran tüketiciler toplumunda bir nevi efendi konumuna yükselirler. Bu durum aslında *Karamazov Kardeşler*’in şu ilgi çekici sorusunun cevabıdır ‘insanlara vicdanlarını ve ekmeklerini tutabilenlerden başka kim hükmedebilir?’²⁸ Ancak efendinin kim olacağının yanı sıra bu soru yoksulun bağımlılığını ve bu bağımlılıktan kurtulmak istemesi durumunda neyi feda edeceğine de işaret eder: ‘Ekmeğini’. Bu noktada Emile

²⁶ Crispin Sartwell, *Edepsizlik, Anarşi ve Gerçeklik* (İstanbul: Ayrıntı, 1999), s. 139.

²⁷ Bauman, *Özgürlük*, s. 131.

²⁸ F. Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler* (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2012), s. 344.

Zola'nın *Germinal* adlı eserini ve Cioran'ın 'özgür olmayı deneyin aılıktan ölürsünüz' sözünü birlikte değerlendiresek yoksulların neden özgürlük uğruna isyan etmediklerini açıkça görürüz. *Germinal*'de çok ağır şartlar altında çalışan işçilerin daha iyi ve insan onuruna yakışır bir biçimde yaşamak uğruna burjuvalara karşı nasıl isyan ettikleri, hatta isyan sürecinde aılıktan ve hastalıktan öldükleri, neticesinde ise bastırılıp eskisinden bile kötü şartlar altında çalışmaya zorlandıkları anlatılır. Sennet'in şu sorusunun cevabını *Germinal* bize verir: "insanlık, özgür olmak için belirsizliğe, yarım yamalak önlemlere ve mutsuzluğa ne kadar katlanabilir?"²⁹ Cevap net: Katlanamaz. En fazla birkaç ay, eninde sonunda pes eder (pes etmeden isyanını sonuna kadar sürdürenler de vardır ancak bunlar azdır). 'Özgürlük uğruna aılıktan ölmek' işte bu yoksulun her zaman göze alamayacağı bir bedel. Bu bedeli ödemektense yoksul çalışıp didinmeyi tercih eder. En büyük hayali ise Theleme'nin kapısından içeri girmektir. Duvarları yıkmaktansa kapıdan içeri girip kendini tüketici yapma gayesi gösterir ki tüketici yoksul için düşman değildir. O bir hayaldir. Bazen gerçekleşir bazen gerçekleşmez.

²⁹ Richard Sennett, *Otorite* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 136.